

Η διαχείριση της θήρας στην Ελλάδα – παρελθόν, παρόν και μέλλον

Περικλής Κ. Μπίρτσας - Δρ Δασολόγος Θηραματολόγος

Χρήστος Σώκος – Δασολόγος Θηραματολόγος

Γιώργος Δέλλιος - Πρόεδρος ΚΟΜΑΘ, Επ. Καθηγητής Νομικής, Α.Π.Θ.

Περίληψη

Η θήρα είναι παραδοσιακή ανθρώπινη δραστηριότητα, συμβατή με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και των ειδών της άγριας πανίδας, με σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές προεκτάσεις. Για την αποτελεσματική διαχείριση της θήρας, των θηραμάτων και των ενδιαμιγμάτων τους χρειάζεται, εκτός της απαιτούμενης άριστης γνώσης των αρχών της θηραματοπονίας, αναδιοργάνωση των αρμόδιων Δασικών Υπηρεσιών, στελέχωσή τους με ειδικευμένους επιστήμονες, στρατηγικός σχεδιασμός, διαρκής εκπαίδευση του προσωπικού, στενή και ειλικρινής συνεργασία με τις κυνηγετικές οργανώσεις και διαρκής ενημέρωση της κοινής γνώμης. Επιπλέον, η διαχείριση μιας τόσο πολύπλοκης δραστηριότητας, όπως η θήρα, χρειάζεται απαραίτητα: α) συνδυασμό της κρατικής μέριμνας με τον εθελοντισμό, την τεχνογνωσία και την εμπειρία των κυνηγετικών οργανώσεων, και β) διεπιστημονική συνεργασία από όλους τους σχετικούς κλάδους (Δασολόγους, Θηραματολόγους, Βιολόγους κ.λπ), που μόνο με τη διαρκή έρευνα και εκπαίδευση θα μπορέσουν να συμβάλουν στην ανάδειξη της θήρας σε μεγάλης σημασίας κοινωνική, πολιτιστική, οικονομική και προστατευτική δραστηριότητα.

Εισαγωγή

Η ανάπτυξη της υπαίθρου έχει εισέλθει σε μια μετά-παραγωγική περίοδο στην οποία ζητείται από τους αγρότες να παράγουν εκτός από αγροτικά προϊόντα και περιβαλλοντικά αγαθά (Parry 1992). Έμφαση δίνεται πλέον σε εναλλακτικές, λιγότερο εντατικές χρήσεις γης, όπως η θήρα και ο αγροτουρισμός (Adams et al. 1994). Στο πλαίσιο αυτό, σκοπός είναι η δημιουργία συνθηκών στις οποίες τα οφέλη από την πολλαπλή χρήση θα είναι περισσότερα από την εντατική χρήση.

Η θήρα αποτελεί παραδοσιακή δραστηριότητα που, σήμερα, ασκείται μέσα σε πλαίσια που θέτει η επιστήμη της θηραματολογίας. Πρέπει να τονιστεί ότι η ορθολογική διαχείριση των πληθυσμών των θηραμάτων και της θήρας συμβάλλει στην προστασία όλων των ειδών της άγριας πανίδας (Graul and Miller 1984, Σώκος κ.α. 2002, Stoaite 2002). Επιπλέον για να υπάρξει θηρευτικό ενδιαφέρον σε μια περιοχή πρέπει να εφαρμόζεται συνετή διαχείριση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων που συνθέτουν το οικοσύστημα, ώστε οι θηραματικοί πληθυσμοί να είναι εύρωστοι και να παράγουν θηρεύσιμα πλεονάσματα.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη αναγνωρίζει τη συνετή και ορθολογική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων ως έναν από τους κύριους αντικειμενικούς σκοπούς της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι διεθνείς συμβάσεις αναφέρονται στη συνετή χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, στους οποίους ανήκουν και τα θηραματικά είδη. Για την Παγκόσμια Ένωση Προστασίας του Φυσικού Περιβάλλοντος (IUCN) «...η συντηρητική εκμετάλλευση των ειδών και των οικοσυστημάτων...» αποτελεί πρωταρχικό στόχο.

Η Οδηγία της Ε.Ε. 79/409 για την προστασία των άγριων πτηνών, η σύμβαση της Βέρνης για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, η Σύμβαση Ramsar για τους διεθνούς ενδιαφέροντος υγροτόπους και η σύμβαση της Βόννης για τα μεταναστευτικά είδη, αναφέρονται

επίσης στη θεμελιώδη αρχή της συνετής χρήσης. Πουθενά δεν γίνεται λόγος για απαγόρευση χρήσεων παρά μόνο για ρύθμισή τους.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης αναγνωρίζει τη σημασία της θήρας στις αγροτικές περιοχές (κανονισμός 882/1987 – on the importance of shooting for Europe's rural areas), ενώ το ΥΠΕΧΩΔΕ αποδέχεται ότι «... εάν το κυνήγι είχε θεωρηθεί ως καταρχήν ασυμβίβαστη χρήση με τους σκοπούς του δικτύου “Natura 2000”, οι σχετικές Οδηγίες (79/409 και 92/43) θα το είχαν απαγορεύσει ρητώς...».

Ειδικοί επιστήμονες σε συνέδριο για τις περιοχές του δικτύου “Natura 2000” που πραγματοποιήθηκε στο Bath της Μ. Βρετανίας, συμπέραναν ότι «...η δραστηριότητα της θήρας είναι συμβατή με την προστασία μιας περιοχής αρκεί να υπόκειται σε χρονικούς και χωρικούς περιορισμούς». Τέτοιοι περιορισμοί αφθονούν στη χώρα μας, σε βαθμό μάλιστα που εύστοχα ο καθηγητής κ. Ντάφης, σε συνάντηση εργασίας στην Περιφέρεια Θεσσαλίας τον Ιούνιο του 2003 επισ ότι «.. το κυνήγι δεν πρέπει υποχρεωτικά μα απαγορεύεται σε ζώνες προστασίας...» και ότι «.. τα μέτρα προστασίας για ένα είδος είναι αναγκαία μόνο όταν αυτό απειλείται...»

Στα συμπεράσματα του 10^{ου} Πανελληνίου Δασολογικού Συνεδρίου αναφέρεται ότι: «Η θήρα ως αρχέγονη δραστηριότητα που πραγματοποιείται σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αναγνωριστεί ως μία από τις αξίες των υγροτόπων. Τα οφέλη που δημιουργεί είναι πολλαπλά τόσο για τους υγροτόπους (προστατευτικά, διαχειριστικά κλπ.) όσο και για τον άνθρωπο (κοινωνικά, οικονομικά κλπ.).

Το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων σε επίσημη έκδοσή του το 2001 αναφέρει μεταξύ άλλων ότι η θήρα αποτελεί εναλλακτική μορφή τουρισμού, ενώ το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Κρήτης σε ειδική έκδοση τονίζει ότι «Στο πλαίσιο της αειφορικής ανάπτυξης των ορεινών κοινοτήτων, το κυνήγι έχει αναμφίβολα θέση, αρκεί να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις όπως βελτίωση της επιμόρφωσης των κυνηγών, επέκταση του μοντέλου της Ομοσπονδιακής Θηροφυλακής κ.λπ.».

Στο άρθρο αυτό, εξετάζονται οι παράμετροι που θα συντελέσουν στην ανάπτυξη της θήρας και της ορθολογικής διαχείρισης της άγριας πανίδας στην Ελλάδα.

Ελληνική θηρευτική φιλοσοφία

Το αρχαιοελληνικό πνεύμα τίμησε ιδιαίτερα τη θήρα με την τοποθέτηση του ιδεαλισμού πάνω από τον υλισμό. Σύμφωνα με τους αρχαίους Έλληνες τα κυνήγια και τα σκυλιά είναι δημιουργήματα των θεών. Ο Ξενοφώντας (430-354 π.χ.) στο έργο του «Κυνηγετικός» αναδεικνύει τη θήρα σε άριστο μέσο διαπαιδαγώγησης των νέων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι μυθικοί ήρωες όπως ο Οδυσσέας, ο Θησέας κ.α. απέκτησαν υπεροχή μαθητεύοντας σχετικά με τα κυνήγια κοντά στον Χείρωνα Κένταυρο. Η ιδιαίτερη αξία της θήρας έγκειται στη δοκιμασία στην οποία υποβάλλει το σώμα και το πνεύμα του κυνηγού. Μέσω της θήρας χαλυβδώνονται οι ψυχικές, πνευματικές και σωματικές ικανότητες. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Αθήναιου (2^{ος}-3^{ος} αιώνας μ.Χ.), σύμφωνα με τον οποίο οι Μακεδόνες απέκλειαν από τα κοινά γεύματα εκείνους που δεν είχαν θηρεύσει αρσενικό αγριόχοιρο.

Η ίδια φιλοσοφία για τη θήρα συνεχίζεται και τις επόμενες χιλιετίες. Στην υποδουλωμένη Ελλάδα η θήρα παραμένει αναφαίρετο δικαίωμα του λαού και αναδεικνύεται σε σύμβολο ελευθερίας. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, οι κλέφτες και αρματολοί εξασκούν τη θήρα όχι μόνο ως μέσο επιβίωσης, αλλά και ως δοκιμασία για την ανάδειξη των πρωτοπαλίκαρων (Καμπόλης 1991).

Η ενδελεχής μελέτη των καταβολών της ελληνικής θήρας δεν είναι του παρόντος. Από τα λίγα που αναφέρθηκαν, όμως, σκιαγραφείται η παγιωμένη στο λαό μας αντίληψη ότι η θήρα είναι σημαντική για τους Έλληνες ως μέσο διαπαιδαγώγησης, δοκιμής ικανοτήτων και σύμβολο ελευθερίας (Σώκος και Μπίρτσας 2006).

Στη σύγχρονη Ελλάδα στοιχεία της ελληνικής θηρευτικής φιλοσοφίας διατυπώθηκαν από τους συνέδρους του 1^{ου} Πανελληνίου Κυνηγετικού Συνεδρίου το 1932. Η φιλοσοφία αυτή φαίνεται να επηρέασε και τη διαμόρφωση του θηρευτικού συστήματος που υπάρχει μέχρι και σήμερα στη χώρα μας. Το σύστημα αυτό, είναι το πλέον φιλολαϊκό στην Ευρώπη και χαρακτηρίζεται από πολλούς ως

«ελεύθερο παραδοσιακό κυνήγι», σε αντιπαράθεση προς τα φεουδαρχικών καταβολών συστήματα θήρας των περισσότερων δυτικοευρωπαϊκών χωρών, συστήματα που απευθύνονται στην «ελίτ», στους λίγους.

Ποιότητα θήρας και κυνηγετική ζήτηση

Η ποιότητα θήρας εξαρτάται από το σύνολο των παραμέτρων (τρόπος και μέσα άσκησης θήρας) και των ωφελειών (κοινωνικές, πολιτιστικές, αναψυχικές κ.λπ) που συνθέτουν τη δραστηριότητα της θήρας και αναφέρεται στην ικανοποίηση που αντλούν οι κυνηγοί σε όλα τα στάδιά της (προετοιμασία, προσπάθεια, αποτέλεσμα, χρήση θηράματος). Η ποιότητα της θήρας επηρεάζεται α) από την περιοχή που ασκείται η θήρα (κυνηγότοπος, θήραμα), β) από το νομικό πλαίσιο, γ) από τον τρόπο και τα μέσα θήρευσης και δ) από τη χρήση του θηράματος

Σημαντικά ζητήματα για τα 2/3 των κυνηγών της Minnesota στις ΗΠΑ, ώστε να μπορούν να ασκήσουν ποιοτικό κυνήγι είναι α) η διάθεση ικανής έκτασης ώστε να κυνηγήσουν ήσυχα, β) η ευκολία πρόσβασης στην κυνηγετική περιοχή γ) το κυνήγι άγριων και όχι εκτρεφόμενων θηραμάτων, δ) η μικρή πυκνότητα κυνηγών και ε) η παρουσία άλλων ειδών της άγριας πανίδας. Η ποσότητα των θηρευθέντων θηραμάτων αναφέρθηκε ως σημαντικό στοιχείο ποιοτικού κυνηγίου μόνο από το 13% των κυνηγών (Smith et al. 1992). Οι υπηρεσίες στην Πολιτεία της Ν. Υόρκης δέχονται διαρκή πίεση ώστε να εξασφαλίσουν στους κυνηγούς υψηλής ποιότητας θήρα, να βελτιώσουν την πρόσβαση στους κυνηγοτόπους και να δημιουργήσουν ή να αυξήσουν τα κατάλληλα ενδιαιτήματα για την άγρια πανίδα (Brown and Connolly, 1994). Οι ίδιοι ερευνητές αναφέρουν ότι οι υπηρεσίες διαχείρισης της θήρας πρέπει να είναι ικανές να προβλέπουν τις ανάγκες και επιθυμίες των κυνηγών και να εκπονούν κατάλληλα διαχειριστικά σχέδια και προγράμματα ώστε να καλύπτουν, κατά περίπτωση, τις απαιτήσεις σε θηράματα. Ο σχεδιασμός χρήσεων γης πρέπει να γίνει ένα σημαντικό εργαλείο για την κάλυψη των αναγκών και επιθυμιών της ενδιαφερόμενης κοινωνικής ομάδας (Smith, 1979 in Layden et al. 2003).

Τα προβλήματα των θηραματικών ειδών σε περιαστικές περιοχές, ο έλεγχος των αρπάγων, η απώλεια ή υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων για τα είδη της άγριας πανίδας, η βελτίωση της προσβασιμότητας σε κατάλληλες για κυνήγι περιοχές, η προστασία των ειδών που κινδυνεύουν και οι επιπτώσεις της άγριας ζωής για την οικονομία είναι μερικά μόνο από τα ζητήματα που πρέπει να απασχολούν τους διαχειριστές της θήρας και των θηραματικών ειδών σε όλο τον κόσμο (Layden et al. 2003).

Η εθνική απογραφή του 1985 στις ΗΠΑ (US Fish & Wildlife Service, 1988) έδειξε ότι το 75% των Αμερικανών άνω των 16 ετών συμμετείχαν σε αναψυχικές δραστηριότητες σχετικές με την άγρια πανίδα. Από αυτούς οι κυνηγοί ήταν η κοινωνική ομάδα που εξέφρασε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την άγρια πανίδα και δήλωναν ότι ήταν έτοιμοι να υποστηρίξουν προγράμματα βελτίωσης ενδιαιτημάτων για τα είδη της. Αντίθετα αυτοί που ενδιαφέρονταν για την άγρια πανίδα χωρίς να καρπώνονται τμήμα αυτής έδειξαν μέτρια προθυμία για τη βελτίωση ενδιαιτημάτων και, το σπουδαιότερο, δεν έδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τους κυνηγούς για τη βελτίωση ενδιαιτημάτων μη θηραματικών ειδών (Schreyer et al. 1989).

Η σημασία της διαχείρισης της θήρας

Εξελικτικά, οι κυνηγότοποι και η άγρια πανίδα προϋπήρχαν του κυνηγού και τον βοήθησαν να επιβιώσει. Παραδοσιακά λοιπόν ο κυνηγός φροντίζει τον κυνηγότοπο και την άγρια πανίδα. Οι κυνηγοί ήταν οι πρώτοι που ζήτησαν την εφαρμογή κανόνων για τη θήρα στην Ελλάδα (Παπασπύρου 1972) και στις ΗΠΑ (Sparrowe 1993) και αντέδρασαν στην καταστροφή των ενδιαιτημάτων. Ο Wing (1943) αναφέρει ότι στις ΗΠΑ, στις αρχές της δεκαετίας του 1940, εργάζονταν στον τομέα της διαχείρισης της θήρας και της θηραματοπανίδας 5594 μόνιμοι, 1398 εποχιακοί και 322 διοικητικοί υπάλληλοι, ενώ μόνο με την επιστημονική έρευνα ασχολούνταν 348 ειδικοί επιστήμονες. Ο ίδιος ερευνητής αναφέρει ότι το 1941, από τα 18 εκπαιδευτικά ιδρύματα που παρείχαν επαγγελματική εκπαίδευση στον τομέα της

διαχείρισης της άγριας πανίδας, αποφοίτησαν 97 σπουδαστές με βασικό πτυχίο (bachelor), 39 με master και 8 με διδακτορικό. Από αυτούς προσλήφθηκαν άμεσα σε σχετική εργασία οι 45 με βασικό πτυχίο, οι 30 με master και οι 8 με διδακτορικό.

Στην Ελλάδα με αίτημα των κυνηγών θεσμοθετήθηκε το Κεφάλαιο Θήρας, με σκοπό την αποκλειστική διάθεση των εσόδων του κράτους από τη θήρα για την ανάπτυξη των πληθυσμών των θηραμάτων. Ανάλογες είναι οι προσπάθειες των κυνηγών σε πολλά Ευρωπαϊκά κράτη, κυρίως στα πλαίσια ιδιωτικών πρωτοβουλιών (Lecocq 1993, 1996). Στις ΗΠΑ, οι πρόσοδοι από τη θήρα καλύπτουν το 75% του κόστους για την προστασία της άγριας πανίδας (Sparrowe 1993). Χαρακτηριστικό είναι, ότι η τάση μείωσης του αριθμού των κυνηγών στις ΗΠΑ έχει προκαλέσει ανησυχία, γιατί μπορεί να οδηγήσει στον περιορισμό των προγραμμάτων που αφορούν την προστασία της άγριας πανίδας (DiCamillo and Schaefer 2000, Enck et al. 2000). Για τον λόγο αυτό, ξεκίνησαν οργανωμένες προσπάθειες για την αύξηση της ενασχόλησης των πολιτών με τη θήρα (Jackson 1988, Thomas and Peterson 1993 από Enck et al. 2000, DiCamillo and Schaefer 2000).

Η περίπτωση της άσκησης θήρας στους υγροτόπους

Η διαχείριση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα η άσκηση της θήρας στους υγροτόπους έχει προκαλέσει συζητήσεις μεταξύ Πολιτείας, Δημόσιων Υπηρεσιών και Κυνηγετικών Οργανώσεων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όμως, εφαρμόζονται αδικαιολόγητες, επιστημονικά, απαγορεύσεις που οδηγούν τους υγροτόπους σε υποβάθμιση και τους κατοίκους των γειτονικών δήμων σε οικονομικό μαρασμό. Κι αυτό γιατί τα οφέλη της θήρας είναι πολλαπλά: Για μεν τους υγροτόπους είναι κυρίως προστατευτικά και διαχειριστικά για δε τον άνθρωπο είναι κυρίως κοινωνικά και οικονομικά.

Τα οφέλη της θήρας για τους υγροτόπους

Προστατευτικά οφέλη

Η θήρα αποτελεί παράγοντα αποτροπής της υποβάθμισης των υγροτόπων, π.χ.:

- Η κυνηγετική οργάνωση Ducks Unlimited στις ΗΠΑ (ιδρύθηκε το 1937), σε συνεργασία με τους ιδιοκτήτες γης και τους κρατικούς φορείς διατήρησε υγροτόπους συνολικού εμβαδού τρεισήμισι εκατομμυρίων εκταρίων, που αντιστοιχεί στο 1/4 περίπου του εμβαδού της Ελλάδας (J. Payne από Freese and Trauger 2000).
- Στις ΗΠΑ, το 1/3 των κινδυνευόντων και απειλούμενων ειδών της πτηνοπανίδας χρησιμοποιούν υγροτόπους που διατηρήθηκαν με το ένσημο (Duck Stamp) των κυνηγών (US Fish and Wildlife Service 2000).
- Σε Εθνικό Πάρκο της Αυστρίας, η θήρα χρησιμοποιήθηκε στην ανάλυση κόστους – οφέλους για την αποτροπή της κατασκευής υδροηλεκτρικών φραγμάτων κατά μήκος του Δούναβη (Kosz 1996).
- Το 1959 στη Γαλλία, κυνηγός αγόρασε ένα υγρότοπο αποτρέποντας την αποξήρανση του. Με δικά του έξοδα αποκατάστησε τις λειτουργίες του υγροτόπου και στη διαθήκη του εξασφάλισε τη διατήρηση του. Ο υγρότοπος αυτός εντάσσεται σήμερα εντάσσεται στις Περιοχές Ειδικής Προστασίας (SPA) και στο Δίκτυο Φύση 2000 (Lecocq 1998).
- Στη Γαλλία στο υγροτοπικό σύμπλεγμα Camargue (υγρότοπος Ramsar), 5000 κυνηγοί νοικιάζουν έλη που διαφορετικά θα είχαν μετατραπεί σε ορυζοκαλλιέργειες (Skinner and Zalewski 1995).
- Στην Ελλάδα, ο κυνηγετικός τουρισμός συμβάλλει στη προστασία των υγροτόπων. Ο Σφουγγάρης (1996) γράφει για τη λίμνη του Δύστου (Εύβοια): «Πριν από τα μέσα της δεκαετίας του '70, όταν επιτρεπόταν το κυνήγι στην περιοχή, οι κάτοικοι ναύλωναν βάρκες στους κυνηγούς από άλλα μέρη της Ελλάδας. Αργότερα, που το κυνήγι απαγορεύθηκε, οι κάτοικοι ζήτησαν την αποξήρανση της λίμνης για να αποκτήσουν χωράφια».

Η θήρα ως προστατευτικό μέτρο χρησιμοποιείται και για αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού ειδών της πτηνοπανίδας. Στη Βόρεια Αμερική, για παράδειγμα, ο υπερπληθυσμός μερικών ειδών χήνας

προκάλεσε σοβαρά οικολογικά και οικονομικά προβλήματα. Οι θηραματολόγοι τότε, επέτρεψαν τη χρησιμοποίηση περισσότερων μέσων θήρευσης για να επιτευχθεί η μείωση του πληθυσμού τους (Ankney 1996).

Διαχειριστικά οφέλη

Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν πως το μεγαλύτερο πρόβλημα στη διαχείριση της άγριας πανίδας είναι η διαχείριση των ανθρώπων (Bellrose and Low 1978). Η θήρα είναι παραδοσιακή δραστηριότητα της υπαίθρου (Council of Europe 1995) και η άμεση επαφή των κυνηγών με τη φύση – η γνώση των ενδιαιτημάτων και των συνηθειών των ζώων – αυξάνει την υπευθυνότητα τους απέναντι στο φυσικό περιβάλλον (Tanner 1980, Peters-Grant 1986, Hungerford and Volk 1990, Swan 1996 από Holsman 2000). Αποτέλεσμα είναι οι κυνηγοί να πραγματοποιούν δράσεις για τη βελτίωση και δημιουργία των υγροτόπων. Ενδεικτικά:

- Στο μεταναστευτικό διάδρομο του Μισισσιπή (ΗΠΑ) οι σύλλογοι των κυνηγών είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση του 22% των υγροτόπων μέσης έως υψηλής σημασίας (Barkley and Bednarik 1968).
- Σε υγρότοπο στην Αγγλία, η Βρετανική Ομοσπονδία Κυνηγίου (BASC) πήρε την πρωτοβουλία μαζί με τους ντόπιους κυνηγούς, να ιδρύσει επιτροπή για την προστασία των πτηνών σε συνεργασία με άλλες περιβαλλοντικές οργανώσεις και κρατικούς φορείς. Οι κυνηγοί διαχειρίστηκαν την περιοχή, επιτυγχάνοντας την αύξηση του πληθυσμού των χινομόρφων και χαραδριομόρφων από 20.000 σε 200.000 σε διάστημα 18 ετών (Lecocq 1998).
- Σε παράκτιο υγρότοπο (των περιοχών SPA και της Συνθήκης Ramsar) στην Αγγλία οι κυνηγοί εξέφρασαν την ανησυχία τους για την ανεξέλεγκτη θηρευτική πίεση. Η συζήτηση που προκλήθηκε μεταξύ των κυνηγετικών οργανώσεων και των κρατικών φορέων είχε ως αποτέλεσμα τον κατάλληλο σχεδιασμό της θήρας. Το κλειδί της επιτυχίας ήταν η ενημέρωση των κυνηγών ώστε να δείξουν εμπιστοσύνη στα διαχειριστικά μέτρα. Ο τοπικός κυνηγετικός σύλλογος άσκησε αυστηρό έλεγχο κατά τη χορήγηση των αδειών θήρας, ανέλαβε τη ρύθμιση της θηρευτικής πίεσης και χρηματοδότησε έργα βελτίωσης του υγροτόπου (Lecocq 1998).
- Τα περισσότερα ιδρυτικά μέλη του Ομίλου Φίλων της Λίμνης Μουριάς (Ηλεία) είναι κυνηγοί που κάνουν έντονη προσπάθεια, και πραγματοποιούν προσπάθειες για τη λήψη της απόφασης επαναδημιουργίας της λίμνης (Θ. Δάβος 2002, προσωπική επικοινωνία).

Τα οφέλη της θήρας για τον άνθρωπο

Η θήρα αποτελεί μέσο με το οποίο ο άνθρωπος αποκτά αρκετά από τα οφέλη που προσφέρει η άγρια πανίδα (Gilbert and Dodds 1992). Έτσι, αν και στον Παλαιό Κόσμο ο άνθρωπος άρχισε να ασχολείται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία πριν 12 χιλιετίες περίπου, ποτέ δεν έπαψε να είναι κυνηγός (Alvard and Kuznar 2001).

Κοινωνικά οφέλη

Τα κοινωνικά οφέλη της θήρας για τον άνθρωπο έχουν καταγραφεί από την αρχαιότητα στον «Κυνηγετικό» του Ξενοφώντα, ο οποίος μεταξύ αυτών συγκαταλέγει:

- την υγεία (τροφή, άσκηση του σώματος, των αισθήσεων και του νου)
- την απόκτηση γνώσεων οικολογίας, κυνηγεσίας, κυνολογίας
- την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων και
- την τέρψη.

Τα οφέλη που προσφέρει η θήρα ως πολυδιάστατη δραστηριότητα, ξεπερνούν τα πλαίσια των αθλημάτων και γενικότερα των δραστηριοτήτων αναψυχής. Σε έρευνες στις ΗΠΑ για το επίπεδο της ευχαρίστησης που προσφέρουν οι υπαίθριες δραστηριότητες (θήρα, σκι, κολύμβηση, ψάρεμα κ.τ.λ.), οι κυνηγοί και ιδιαίτερα αυτοί των υδροβίων δήλωσαν την υψηλότερη ευχαρίστηση (Sparrowe 1990).

Κατά τον Leopold (1943), η θήρα έχει πολιτιστικές αξίες επειδή φέρνει τον άνθρωπο σε επαφή με τις παραδόσεις και την ταυτότητα του λαού του, του υπενθυμίζει ότι εξαρτάται από την τροφική αλυσίδα

και συμβάλλει στην απόκτηση ηθικής απέναντι στη φύση. Στην ευρύτερη περιοχή του Δέλτα του Έβρου, για παράδειγμα, σε πολλά νοικοκυριά μέχρι πρόσφατα συμπεριλαμβανόταν στο χριστουγεννιάτικο γεύμα η σταχτόχηνα (*Anser anser*) (Π. Πλατής 2002, προσωπική επικοινωνία).

Η σημασία της θήρας των υδροβίων για τους Έλληνες κυνηγούς, γίνεται αντιληπτή από τις μεγάλες αποστάσεις που διανύουν για να βρεθούν στους υγροτόπους και από το ότι υπάρχουν κυνηγοί, ιδίως στη Δυτική και Βόρεια Ελλάδα, που κατά κύριο λόγο ασχολούνται με τη θήρα των υδροβίων.

Οικονομικά οφέλη

Στη θήρα οφείλουν την ύπαρξή τους βιομηχανίες και καταστήματα ειδών κυνηγίου, ειδικά έντυπα, κυνοτροφεία, σχολές εκπαίδευσης κυνηγετικών σκύλων και σκοπευτικής αγωγής. Η θήρα συνεισφέρει στην οικονομική άνθηση επιχειρήσεων, όπως παραγωγής και πώλησης σκυλοτροφών, πρατηρίων βενζίνης, ξενοδοχείων και εστιατορίων. Σοβαρά είναι τα οφέλη για τους κατοίκους της υπαίθρου, ιδιαίτερα των απομακρυσμένων περιοχών, σε μια εποχή που είναι περιορισμένες άλλες μορφές τουρισμού. Μεγάλος αριθμός ατόμων απασχολείται στις κυνηγετικές οργανώσεις, σε υπηρεσίες, εκπαιδευτικά ιδρύματα και ινστιτούτα σχετικά με το αντικείμενο της θήρας.

Το 1996 στις ΗΠΑ η θήρα προκάλεσε εμπορική κατανάλωση 20,3 δισεκατομμυρίων δολαρίων (Freese and Trauger 2000). Στην Ελλάδα δεν έχει πραγματοποιηθεί ανάλογη έρευνα, αλλά εκτιμάται ότι ανέρχεται στην τάξη των εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ ετησίως (Σκορδάς 2001). Για τον κυνηγό των υδροβίων προκαλείται επιπλέον οικονομική επιβάρυνση επειδή απαιτείται κατάλληλος εξοπλισμός (ρουχισμός κ.λ.π.) και συχνά ταξιδεύει σε μεγάλες αποστάσεις. Έτσι:

- Την κυνηγετική περίοδο 1997/98 στη Σκωτία, 4.150 επισκέπτες κυνηγοί χήνας παρέμειναν για συνολικά 14.500 ημέρες, ωφελώντας την τοπική οικονομία με δύο εκατομμύρια λίρες (National Goose Forum 2000).
- Σε έρευνα των οικονομικών αξιών παράκτιου υγροτόπου της Αγγλίας, βρέθηκε ότι η θήρα αποτελεί την υψηλότερη άμεση αξία. Οι κυνηγοί εκεί κατασκευάζουν και συντηρούν γέφυρες, κάνοντας δυνατή την πρόσβαση για τους επιστήμονες και περιηγητές (King and Lester 1995).
- Στον υγρότοπο Camargue της Γαλλίας, η άσκηση της θήρας των υδροβίων δημιουργεί 74 μόνιμες θέσεις εργασίας (Skinner and Zalewski 1995).

Οικονομικό όφελος προκύπτει και από τη χρησιμοποίηση της θήρας ως μέσου για την προστασία των καλλιεργειών από τις ζημιές που προκαλούν τα χηνόμορφα, με τους εξής τρόπους: α) την αποζημίωση των γεωργών με έσοδα από τους κυνηγούς (Patterson 1991, Reed 1991, Zaccagnini 1993), β) τον περιορισμό των πτηνών εντός συγκεκριμένων ζωνών (Owen and Black 1990) και γ) τη ρύθμιση του πληθυσμού στα επιθυμητά επίπεδα (Owen and Black 1990, Reed 1991).

Συστήματα θήρας

Ύστερα από τη δημοσίευση του άρθρου του Garret Hardin στο περιοδικό Science (Hardin 1968), η φράση «τραγωδία των κοινών πόρων» (tragedy of commons) χρησιμοποιείται για να συμβολίσει την υποβάθμιση του περιβάλλοντος που πρέπει να αναμένεται στην περίπτωση που πολλά άτομα χρησιμοποιούν έναν περιορισμένο πόρο. Αιώνες πριν, ο Αριστοτέλης (384 - 322 π.Χ.) παρατήρησε πως: “όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των ατόμων που κατέχουν από κοινού κάτι, τόσο αυτό τυγχάνει λιγότερης μέριμνας” (Ostrom 1990). Η μέριμνα αυτή είναι απαραίτητη για τον φυσικό πόρο που ονομάζεται πληθυσμός των θηρευσίμων ειδών της άγριας πανίδας. Το ερώτημα που τίθεται λοιπόν είναι, ποιο το κατάλληλο σύστημα θήρας το οποίο θα εξασφαλίσει τη “μέριμνα” αυτή;

Οι διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν μεταξύ των κρατών διαμορφώνουν διαφορετικά συστήματα θήρας και κατά επέκταση κανονισμούς για τη διασφάλιση της αειφορικής κάρπωσης και της ποιότητας θήρας. Με βάση τον ιδιοκτήτη του θηράματος διακρίνονται τρία κύρια συστήματα θήρας:

- Το θήραμα ανήκει στον κυνηγό μιας ευρείας γεωγραφικής περιοχής (εφαρμόζεται στην Ελλάδα και στις περισσότερες περιοχές των ΗΠΑ).
- Το θήραμα ανήκει στον τοπικό κυνηγετικό σύλλογο (εφαρμόζεται κυρίως στην ανατολική Ευρώπη).
- Το θήραμα ανήκει στον ιδιοκτήτη της γης (εφαρμόζεται κυρίως στη δυτική Ευρώπη).

Το τρίτο σύστημα (στο εξής δυτικοευρωπαϊκό), δεν έχει ενδιαφέρον για την Ελλάδα επειδή: α) οι ιδιωτικές εκτάσεις είναι μικρού εμβαδού, β) αντιτίθεται στην ελληνική θηρευτική φιλοσοφία, σύμφωνα με την οποία η θήρα αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα και σύμβολο ελευθερίας, και γ) ο ιδιοκτήτης της γης έχει σε μεγάλο βαθμό αυτονομία στη διαχείριση, κάτι το οποίο ενέχει κινδύνους για την πλούσια βιοποικιλότητα των ελληνικών οικοσυστημάτων.

Το πρώτο σύστημα (στο εξής ελληνοαμερικανικό) εφαρμόζεται στη μεγαλύτερη έκταση της ελληνικής γης και αναφέρεται ως “ελεύθερο παραδοσιακό κυνήγι”. Στο ελληνοαμερικανικό σύστημα ικανοποιείται η ανάγκη για διατήρηση της ελληνικής θηρευτικής φιλοσοφίας, όμως, εμφανίζεται το πρόβλημα της έλλειψης μέριμνας του φυσικού πόρου λόγω αδυναμίας ανάληψης συγκεκριμένων ευθυνών (Ostrom 1990).

Στο δεύτερο σύστημα (στο εξής ανατολικοευρωπαϊκό) επικρατεί μια ενδιάμεση κατάσταση. Την ελευθερία την απολαμβάνουν μόνο τα μέλη του τοπικού συλλόγου, συνάμα όμως, το κάθε μέλος συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη “μέριμνα” για τη διαχείριση του θηράματος. Κυνηγοί από άλλες περιοχές μπορούν να επισκεφτούν τα κυνηγοτόπια του συλλόγου μόνο μετά από πρόσκληση και καταβολή της ανάλογης οικονομικής εισφοράς για τη διαχείριση του θηράματος.

Συγκρίνοντας την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ, διαπιστώνεται πως, αν και το σύστημα θήρας είναι το ίδιο, οι Αμερικανοί απολαμβάνουν σε ικανοποιητικό βαθμό τη θήρα του φασιανού (π.χ. Frey et al. 2003), σε αντίθεση με τους Έλληνες (Θ. Καραμπατζάκης 2003 προσωπική επικοινωνία). Η διαφορά αυτή πρέπει να αποδοθεί:

- Στο μεγαλύτερο εμβαδόν των κυνηγοτόπων στις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα οι πληθυσμοί να δέχονται μικρότερη θηρευτική πίεση. Επιπρόσθετα, ο εντονότερος τεμαχισμός των ενδιαιτημάτων (habitat fragmentation) στην Ελλάδα κάνει πιο δύσκολη την ανάκαμψη του πληθυσμού σε σχέση με τις ΗΠΑ.
- Στους λανθασμένους κανονισμούς θήρας που εφαρμόζονται στην Ελλάδα (βλ π.χ. Ετήσια Ρυθμιστική Θήρας 2005 – 2006 που επιτρέπει τη θήρευση του θηλυκού φασιανού (Allen 1947, Dale 1951).
- Στην ικανοποιητική στελέχωση και οργάνωση των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών στις ΗΠΑ που επιτρέπει τη συνεχή παρακολούθηση των πληθυσμών του φασιανού και την προσαρμογή των κανονισμών θήρας σύμφωνα με την κατάστασή τους (διάρκεια κυνηγετικής περιόδου, όριο κάρπωσης, π.χ. Iowa Department of Natural Resources 2005).

Από τις παραπάνω διαφορές με τις ΗΠΑ η πρώτη είναι αγεφύρωτη, ενώ η τρίτη κρίνεται αγεφύρωτη τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον.

Οργάνωση της θήρας στην Ελλάδα

Η Θηραματοπονία στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους κλάδους της Δασοπονίας. Την ευθύνη για την ανάπτυξη της δραστηριότητας της θήρας και τη χάραξη της θηρευτικής πολιτικής την έχει η Δασική Υπηρεσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων Γεωργίας. Την αρμοδιότητα για το σχεδιασμό και την υλοποίηση στρατηγικών για τη θήρα και τη διαχείριση των θηραμάτων και των ενδιαιτημάτων τους στην Ελλάδα την έχει η Δ/νση Αισθητικών Δασών Δρυμών και Θήρας (Αραμπατζής 2000). Η ουσιαστική ευθύνη βέβαια της εφαρμογής της πολιτικής και της νομοθεσίας για τη θήρα ανήκει στην αρμοδιότητα των Περιφερειακών Δασικών Υπηρεσιών (Περιφερειακές Διευθύνσεις Δασών, Διευθύνσεις Δασών Νομών, Δασαρχεία). Σήμερα υπάρχουν 83 Δασαρχεία, διάσπαρτα σε όλη τη χώρα, που αποτελούν τις βασικές μονάδες εφαρμογής της πολιτικής και της νομοθεσίας για τα δάση και το

Φυσικό Περιβάλλον. Σε κάθε δασαρχείο υπάρχει Γραφείο Θήρας που έχει ως σκοπό τη διαχείριση και προστασία των θηραματικών ειδών και των ενδιατημάτων τους και είναι στελεχωμένο με δασολόγο ή δασοπόνο. Δυστυχώς όμως τις περισσότερες φορές αυτός δεν είναι ειδικά εκπαιδευμένος και ενημερωμένος σε θέματα θήρας, ενώ παράλληλα ασχολείται και με άλλες εργασίες εκτός αυτών που εξυπηρετούν τους σκοπούς του Γραφείου Θήρας.

Σε ειδική αναφορά για τη θήρα στην Ελλάδα του ειδικού εμπειρογνώμονα του FAO κ Pringale, απεσταλμένου του Ειδικού Ταμείου Ηνωμένων Εθνών το 1972, αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «... Οι Δασικές Υπηρεσίες εκτελούν αυτή την εργασία με συνείδηση και δυναμισμό, αλλά η αποτελεσματικότητα των ενεργειών τους, στον τεχνικό σχεδιασμό, θα ήταν βέβαια μεγαλύτερη εάν, τόσο οι Δασολόγοι όσο και οι Προϊστάμενοι των Υπηρεσιών, είχαν επαρκείς γνώσεις βιολογίας των θηραμάτων και των αναγκών τους, το οποίο συμβαίνει μόνο για μια μικρή μειονότητα. Το πιο πάνω προσωπικό δεν λαμβάνει επαρκή μόρφωση στον τομέα αυτό, πράγμα το οποίο είναι αναμφίβολα λυπηρό» (, 1972).

Σήμερα λειτουργούν 22 δημόσια εκτροφεία θηραμάτων στα οποία παράγονται κατά μέσο όρο 120.000 φτερωτά και 2.000 τριχωτά θηράματα (Αραμπατζής, 2000). Αυτά σε καμία περίπτωση δεν πληρούν τις προδιαγραφές για εγκατάσταση νέων πληθυσμών, παρά μόνο για άμεση θήρευση με το σύστημα “put and take” (Σώκος & Μπίρτσας, 2005). Επίσης έχουν ιδρυθεί Καταφύγια Άγριας Ζωής που καλύπτουν σημαντική έκταση της επικράτειας και 8 κρατικά ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές οι οποίες καλύπτουν έκταση μεγαλύτερη των 1.300.000 στρεμμάτων που « ...αποτελούν κρατικοδίαιτες παθητικές επιχειρήσεις, ενώ οι υπηρεσίες που προσφέρουν στους κυνηγούς είναι χαμηλής ποιότητας». (Αραμπατζής, 2000).

Στην Ελλάδα το θήραμα ανήκει σε αυτόν που το συλλαμβάνει και όχι στον ιδιοκτήτη της γης, ενώ το δικαίωμα θήρας αποκτάται με την έκδοση ετήσιας άδειας που μπορεί να ισχύει για έναν νομό ή για μια κυνηγετική περιφέρεια ή για όλη την επικράτεια. Το πλέον επιθυμητό επιδημητικό θήραμα για τους έλληνες κυνηγούς είναι ο λαγός (Θωμαΐδης κ. α. 2002). Οι λαγοκυνηγοί χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητά τους άκρως ανταποδοτική, λόγω των ωφελειών που τους προσφέρει, και δεν σκέπτονται να την αντικαταστήσουν με άλλη (ψάρεμα, πεζοπορία κ.λπ.), ενώ αφιερώνουν κατά μέσο όρο 69 ημέρες κατ’ έτος για την άσκηση της θήρας του λαγού και δαπανούν, κατά μέσο όρο, 1658 ευρώ ετησίως (Σώκος κ. α. 2002). Η εμπορική κατανάλωση που προκαλείται σε επίπεδο χώρας από το κυνήγι του λαγού εκτιμάται σε δεκάδες εκατομμύρια ευρώ (Σώκος κ. α. 2002). Οι ίδιοι ερευνητές αναφέρουν ότι οι λαγοκυνηγοί, ως ομάδα χρηστών των λιβαδιών, υποστηρίζουν ότι απαιτείται λήψη μέτρων για τη βελτίωση της ποιότητας θήρας του λαγού και δηλώνουν «προθυμία πληρωμής» εφόσον εξασφαλιστεί ότι τα χρήματά τους θα εξηπηρετήσουν αποτελεσματικά το σκοπό για τον οποίο προορίζονται .

Στην Κυνηγετική Περιφέρεια Μακεδονίας & Θράκης η δραστηριότητα της θήρας, που είναι μιας μορφής υπαίθρια αναψυχή, ασκείται κυρίως από τις αποκαλούμενες «λαϊκές τάξεις» (εργάτες, αγρότες, και ελεύθερους επαγγελματίες). (Τσαχαλίδης, υπό δημοσίευση).

Δυστυχώς η έλλειψη πολιτικής βούλησης για συνέχιση και ενδυνάμωση της πολύτιμης προσφοράς της Δασικής Υπηρεσίας και η έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για την ανάπτυξη της θήρας στην Ελλάδα οδήγησαν την Υπηρεσία αυτή σε σταδιακή απογύμνωση από προσωπικό και στόχους, ενώ ταυτόχρονα ανάγκασαν τις κυνηγετικές οργανώσεις να αναλάβουν πρωτοβουλίες τόσο στο πεδίο της φύλαξης, όσο στα επίπεδα της έρευνας, του σχεδιασμού και της υλοποίησης διαχειριστικών σχεδίων.

Η σημερινή κατάσταση των κρατικών υπηρεσιών και ερευνητικών κέντρων στον τομέα της θήρας (εκτός των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων) μπορεί δικαιολογημένα να θεωρηθεί ελλιπής γιατί, πλέον, ελάχιστοι ασχολούνται με τη διαχείριση της θήρας και των θηραμάτων. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τους περισσότερους θεωρείται, εσφαλμένα, ότι η προστασία ειδών και περιοχών μπορεί να υποκαταστήσει το στρατηγικό σχεδιασμό και τη διαχείριση.

Η σημερινή κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης ειδικών σε θέματα θήρας στα Ερευνητικά Κέντρα που συνεργάζονται με το Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων και στις αρμόδιες Υπηρεσίες έχει σε γενικές γραμμές ως εξής:

- Στο ΕΘΙΑΓΕ - Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών Θεσσαλονίκης απασχολείται ένας ερευνητής στον τομέα της διαχείρισης άγριας πανίδας και όχι ειδικά στη διαχείριση της θηραματοπανίδας και της θήρας.
- Η Διεύθυνση Αισθητικών Δασών – Δρυμών και Θήρας δεν διαθέτει στις τάξεις της δασολόγο ειδικευμένο σε θέματα θηραματοπονίας.
- Τα Γραφεία Θήρας των Δασαρχείων τις περισσότερες φορές στελεχώνονται με μη επαρκώς ειδικευμένους, σε σύγχρονα θέματα θηρευτικής διαχείρισης δασολόγους ή δασοπόνους, χωρίς επιπλέον να λαμβάνεται μέριμνα για διαρκή εκπαίδευση και επιμόρφωση.

Ένα λειτουργικό και αποτελεσματικό τοπικό γραφείο διαχείρισης θήρας απαιτεί στελέχωση με ειδικούς επιστήμονες που να ασχολούνται με τη θήρα επισταμένα και αποκλειστικά και όχι ως «πάρεργο», όπως γίνεται σε πολλές περιπτώσεις σήμερα.

Κάθε Διεύθυνση Δασών Περιφέρειας της χώρας επιβάλλεται να απασχολεί έναν τουλάχιστον ειδικευμένο σε θέματα διαχείρισης θηραμάτων Δασολόγο, που θα εκπαιδεύεται και θα ενημερώνεται διαρκώς για τις εξελίξεις της επιστήμης, θα παρακολουθεί την έρευνα, θα θέτει στόχους σε συνεργασία με τις περιφερειακές κυνηγετικές οργανώσεις που εκπροσωπούν τους χρήστες κυνηγούς και θα συμβάλλει στον σχεδιασμό ενός κεντρικού διαχειριστικού σχεδίου που θα πρέπει να εκπονείται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης σε συνεργασία με την Κυνηγετική Συνομοσπονδία Ελλάδας. Με τον τρόπο αυτό θα εξασφαλίζεται πληρέστερη ενημέρωση και ευρύτερη αποδοχή από τους χρήστες.

Τα Γραφεία Θήρας των κατά τόπους Δασαρχείων προτείνεται να στελεχώνονται με:

- Δασολόγο ειδικευμένο σε θέματα διαχείρισης ειδών άγριας πανίδας που θα είναι επιφορτισμένος με την ευθύνη υλοποίησης των διαχειριστικών δράσεων και παρακολούθησης της αποτελεσματικότητας του κάθε διαχειριστικού μέτρου. Σε συνεργασία με τους τοπικούς κυνηγετικούς συλλόγους θα πρέπει να συγκροτηθούν διαχειριστικές μονάδες που θα φροντίζουν για τη δημιουργία θηρευτικών πλεονασμάτων με στόχο την κάλυψη των αναγκών θήρας και τη βελτίωση της ποιότητάς της.
- Δασοπόνο επιμορφωμένο που, σε συνεργασία με τον τοπικό κυνηγετικό σύλλογο, θα φροντίζει για τον εντοπισμό προβλημάτων στην εφαρμογή των διαχειριστικών σχεδίων και των σχεδίων φύλαξης της περιοχής ευθύνης του Δασαρχείου
- Δασικούς υπαλλήλους οι οποίοι σε άμεση συνεργασία με τους ομοσπονδιακούς θηροφύλακες και τους θηροφύλακες των κυνηγετικών συλλόγων θα εργάζονται κατά βάρδιες καλύπτοντας την περιοχή ευθύνης τους τόσο τα Σάββατα - Κυριακές όσο τις αργίες και τις νύχτες.

Οι κυνηγετικές οργανώσεις και ο ρόλος τους στη διαχείριση της θήρας

Οι κυνηγετικές οργανώσεις στην Ελλάδα από τις αρχές του 20ού αιώνα διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην προστασία της φυσικής μας κληρονομιάς. Τα επονομαζόμενα «Κυνηγετικά Σωματεία» με το Δασικό Κώδικα του 1929 αποκτούν ενιαία καταστατικά λειτουργίας και τίθενται κάτω από τον έλεγχο και την επίβλεψη του Υπουργείου Γεωργίας (καθεστώς που σε γενικές γραμμές διατηρείται ως σήμερα). Την εποχή εκείνη μετά από πιέσεις των κυνηγετικών Οργανώσεων: προσλαμβάνονται φύλακες θήρας με ευρύτερες αρμοδιότητες προστασίας, προστατεύονται είδη που κινδύνευαν, τίθενται αυστηρότατοι κανόνες για τη θήρα, απαγορεύεται η θανάτωση και εμπορία προστατευόμενων ειδών και ιδρύονται θηρευτικά πάρκα – οι πρώτες προστατευόμενες περιοχές. Έτσι οι κυνηγοί κατακτούν δίκαια στην κοινωνία, τον χαρακτηρισμό τους ως του πρώτου «λόμπυ» που προστατεύει αποτελεσματικά το περιβάλλον.

Οι κυνηγετικές οργανώσεις απέκτησαν τη σημερινή τους μορφή το 1969 μετά από Νομοθετικό Διάταγμα. Από τότε ιδρύθηκαν σταδιακά και λειτουργούν έως σήμερα 250, περίπου, κυνηγετικοί σύλλογοι, διάσπαρτοι σε όλη τη χώρα, οι οποίοι υπάγονται στη δικαιοδοσία 7 Ομοσπονδιών (μια για κάθε κυνηγετική περιφέρεια) που με τη σειρά τους συγκροτούν την Κυνηγετική Συνομοσπονδία Ελλάδας (ΚΣΕ). Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται πλέον ένα δίκτυο οργανώσεων ελεγχόμενων από την

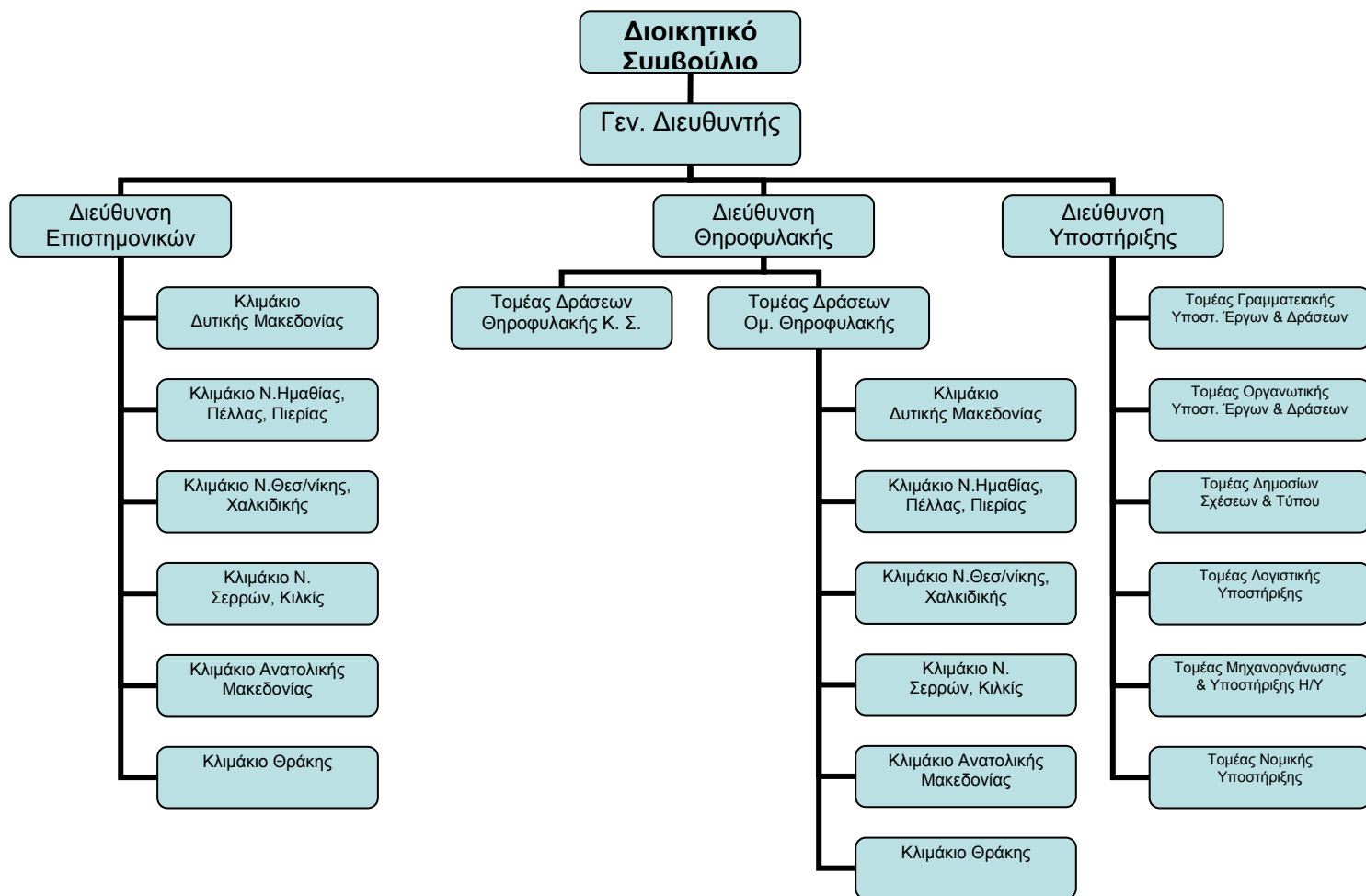
Πολιτεία, με κοινά καταστατικά λειτουργίας και κοινό σκοπό, που δεν είναι άλλος από την προστασία και ανάπτυξη του θηραματικού πλούτου της χώρας.

Τα τελευταία χρόνια σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της θηραματοπονίας στην Ελλάδα διαδραματίζει η Κυνηγετική Συνομοσπονδία Ελλάδας (ΚΣΕ) και οι λοιπές κυνηγετικές οργανώσεις. Η ΚΣΕ έχοντας ως βασική αρχή την αειφορική χρήση των θηραματικών πόρων, με τη βοήθεια ειδικών συνεργατών, σχεδίασε και ήδη υλοποιεί προγράμματα που έχουν ως στόχο την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης και την ορθολογική διαχείριση της θήρας, των θηραματικών ειδών και των ενδιαιτημάτων τους. Τα κυριότερα από αυτά είναι: α) το πρόγραμμα «ΑΡΤΕΜΙΣ» που έχει ως στόχο την εκτίμηση της ετήσιας κάρπωσης θηραμάτων, β) το πρόγραμμα βελτίωσης ενδιαιτημάτων που αποσκοπεί στην εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και ανάπτυξης των πληθυσμών των ειδών της άγριας πανίδας, γ) το πρόγραμμα εκτίμησης της φαινολογίας της μετανάστευσης των θηρεύσιμων αποδημητικών ειδών δ) το πρόγραμμα «ΑΡΤΕΜΙΣ II» με σκοπό να συλλέξει ειδικές ποιοτικές πληροφορίες όπως η ηλικιακή κατανομή των θηρεύσιμων ειδών, η αναλογία θηλυκών – αρσενικών κ.α. που θα βοηθήσουν στην ορθολογική διαχείριση των ειδών, των ενδιαιτημάτων και της θήρας τους και ε) πρόγραμμα εκπόνησης σχεδίων δράσης για τα σπουδαιότερα επιδημητικά θηράματα. Το μεγαλύτερο όμως επίτευγμα της ΚΣΕ είναι ότι από το 2000 οργανώθηκε και λειτουργεί, με χρηματοδότηση των κυνηγών και ευθύνη των κυνηγετικών οργανώσεων, το Σώμα της Ομοσπονδιακής Θηροφυλακής στελεχωμένο με 255 θηροφύλακες από τους οποίους αρκετοί είναι δασοπόνοι και δασολόγοι. Στις κυνηγετικές οργανώσεις απασχολείται επίσης σε μόνιμη βάση μεγάλος αριθμός επιστημόνων (δασολόγων, γεωπόνων, δασοπόνων, βιολόγων) που λειτουργούν ως ειδικοί συνεργάτες και υποστηρίζονται από νομικούς, τεχνικούς και λοιπά διοικητικά στελέχη.

Χρέη επιστημονικών συνεργατών εκτελούν περιστασιακά και οι δασοπόνοι και δασολόγοι που προσλήφθηκαν ως Ομοσπονδιακοί Θηροφύλακες. Οι Ομοσπονδιακοί Θηροφύλακες ενημερώνονται και εκπαιδεύονται διαρκώς και αξιοποιούνται ως συνεργάτες στα προγράμματα των κυνηγετικών οργανώσεων, ενώ ταυτόχρονα ενημερώνουν τους κυνηγούς και την κοινή γνώμη, βοηθούν στην ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των μαθητών και συμμετέχουν σε δράσεις και προγράμματα συνεργαζόμενων Φορέων και Υπηρεσιών (Δασικές, Κτηνιατρικές Υπηρεσίες κ.λπ.) .

Η περίπτωση της Κυνηγετικής Ομοσπονδίας Μακεδονίας & Θράκης (ΚΟΜΑΘ) και ο ρόλος της στη διαχείριση της θήρας

Η ΚΟΜΑΘ εδρεύει στη Θεσσαλονίκη και έχει υπό την εποπτεία και την καθοδήγησή της 62 Κυνηγετικούς Συλλόγους στις τρεις διοικητικές περιφέρειες αρμοδιότητάς της (Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας και Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης). Λειτουργεί με πλήρη μηχανοργάνωση, γραμματειακή υποστήριξη και έχει οργανώσει ένα σύστημα φύλαξης των θηραματικών και των ενδιαιτημάτων τους, αποτελούμενο από 61 θηροφύλακες της ΚΟΜΑΘ και 56 θηροφύλακες των κυνηγετικών συλλόγων. Στα μέσα της δεκαετίας του 90, μετά από σχετικές αποφάσεις των γενικών συνελεύσεων των Κυνηγετικών Συλλόγων της ΚΟΜΑΘ, ξεκίνησε η αναδιάρθρωση της δομής της με αποκορύφωμα τα τέλη της δεκαετίας του 90 όταν με την επιβολή πρόσθετων έκτακτων εισφορών στους 56.400 κυνηγούς – μέλη της (Τσαχαλίδης 2003) και τη διάθεση των χρημάτων για αναδιοργάνωση και στελέχωση απέκτησε ιδιόκτητα γραφεία (170 m²) και απασχολεί σήμερα, πέρα από τους θηροφύλακες που αναφέρθηκαν, 6 Δασολόγους (ένας κάτοχος διδακτορικού και δύο υποψήφιοι μεταπτυχιακοί) 2 δασοπόνους, 3 υπαλλήλους γραφείου και, ως εξωτερικούς συνεργάτες, έναν λογιστή, έναν τεχνικό Η/Υ και έναν αναλυτή προγραμματιστή. Το οργανόγραμμα λειτουργίας της ΚΟΜΑΘ τροποποιήθηκε πρόσφατα και εγκρίθηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο και τη Γενική της Συνέλευσή της (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1. Οργανόγραμμα λειτουργίας Κυνηγετικής Ομοσπονδίας Μακεδονίας & Θράκης

Η οργάνωση της ΚΟΜΑΘ βασίζεται σε θηραματοπονικά πρότυπα προηγμένων χωρών όπως είναι οι ΗΠΑ, η Γαλλία, η Μ. Βρετανία κ.α. Με αυτή την οργανωτική δομή σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις όπως: α) συμμετοχή στη φύλαξη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, β) Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχετικά με τη καταγραφή ειδών άγριας πανίδας και των ενδιαιτημάτων τους, γ) αξιολόγηση της κατάστασης των πληθυσμών άγριας πανίδας και των ενδιαιτημάτων τους, δ) εφαρμογή προγραμμάτων βελτίωσης ενδιαιτημάτων στα Καταφύγια Άγριας Ζωής και τους κυνηγοτόπους, ε) επιμόρφωση των στελέχη της, στ) εκπαίδευση των κυνηγών μελών των Κυνηγετικών Συλλόγων αρμοδιότητάς της, ζ) παρακολούθηση και ανάλυση νόμων, η) πληροφόρηση της κοινής γνώμης, θ) έκδοση βιβλίων, περιοδικών, ενημερωτικών εντύπων κ.λπ.

Συμπεράσματα – προτάσεις

Είναι προφανές ότι η έλλειψη πολιτικής βούλησης στην Ελλάδα, τις τελευταίες δεκαετίες, οδήγησε τη Δασική Υπηρεσία σε αποδιοργάνωση και άκρως ελλειμματική στελέχωση, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ασχοληθεί επαρκώς με το αντικείμενο της θήρας. Για να γίνει αυτό χρειάζεται α) επαναπροσδιορισμός στόχων, β) αναδιάρθρωση της αρμόδιας Δ/σης του Υπ.Γε. γ) αναδιοργάνωση των Γραφείων Θήρας των Δασαρχείων και εκπαίδευση του υπάρχοντος προσωπικού δ) πρόσληψη ειδικών επιστημόνων, ε) συνεργασία με ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα και, κυρίως, στ) συνεργασία με τις κυνηγετικές οργανώσεις που αποτελούν σήμερα τους μοναδικούς φορείς με ανεπτυγμένη τεχνογνωσία και εμπειρία στο συγκεκριμένο αντικείμενο.

Με δεδομένα την εμπειρία άλλων χωρών, την ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών άσκησης της θήρας, την ανάγκη για ανάπτυξη της θηρευτικής οικονομίας στη χώρα μας και για άσκηση ορθολογικής διαχείρισης και αποτελεσματικής προστασίας των ειδών της άγριας πανίδας και των ενδιατημάτων τους, δεν θα έπρεπε να υπάρχουν σήμερα άνεργοι δασολόγοι, δασοπόνοι ή σχετικοί επιστήμονες.

Βιβλιογραφία

- Αραμπατζής, Γ., 2000. Νομοθετικά Πλαίσια της Θηραματοπανίδας και της Θήρας στην Ελλάδα. Περιβάλλον και Δίκαιο 4/2000, σελ 560 – 572.
- Alvard, M.S. and Kuznar, L. 2001. Deferred harvests: The transition from hunting to animal husbandry. *American Anthropologist* 103(2):295-311.
- Allen, D.L. 1947. Hunting as limitation to Michigan pheasants. *J. Wildl. Manage.* 11: 232-243.
- Ankey, D.C. 1996. An embarrassment of riches: too many geese. *Journal of Wildlife Management* 60(2):217-223.
- Barkley, J. and Bednarik, K.E. 1968. Private waterfowl shooting clubs in the Mississippi Flyway. Pages 1074-1083 in Ratti, J.T., Flake, L.D. and Alan Wentz, W. 1982. *Waterfowl ecology and management: selected readings*. A Publication of The Wildlife Society. Allen Press. Lawrence, Kansas USA. pp.1328
- Bellrose, F.C. and Low, J.B. 1978. Advances in waterfowl management research. *Wildlife Society Bulletin* 6(2):63-72.
- Brown, T. L., and N. A. Connelly. 1994. Predicting demand for big game and small game hunting licenses: the New York Experience. *Wildlife Soc. Bul.* 22: 172 – 178.
- Council of Europe 1995. How hunting and fishing can contribute to nature conservation and rural development. Colloquy organized within the framework of European Nature Conservation Year 1995. *Environmental encounters*, No 27. Council of Europe Publishing. 119pp.
- Dale, F.H. 1951. The refuge in pheasant management. *J. Wildl. Manage.* 15: 337-346.
- DiCamillo, J.A. and Schaefer, J.M. 2000. Internet program impacts youth interest in hunting. *Wildlife Society Bulletin* 28(4):1077-1085.
- Enck, J.W., Decker, D.J. and Brown T.L. 2000. Status of hunter recruitment and retention in the United States. *Wildlife Society Bulletin*. 28(4):817-824.
- Freese, C.H. and Trauger, D.L. 2000. Wildlife markets and biodiversity conservation in North America. *Wildlife Society Bulletin* 28(1):42-51.
- Gilbert, F.F. and Dodds, D.G. 1992. *The philosophy and practice of wildlife management*. Krieger Publishing Company. Florida USA. 313 pp.
- Graul, W. D. and G. C. Miller. 1984. Strengthening ecosystem management approaches. *Wildl. Soc. Bull.* 12: 282-289.
- Hardin, G. 1968. The tragedy of commons. *Science* 162: 1243-1248.

- Holsman, R.H. 2000. Goodwill hunting? Exploring the role of hunters as ecosystem stewards. *Wildlife Society Bulletin* 28(4):808-816.
- Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων. 2001. Ο Χειμερινός Τουρισμός στην Ελλάδα, Ανάλυση – Συμπεράσματα – Προτάσεις. Σελ 110.
- Iowa Department of Natural Resources 2005. Frequently Asked Questions about Small Game Hunting. <http://www.iowadnr.com/wildlife/files/upfaq.html>
- Καμπόλης, Β. 1991. Κυνηγετικός εξάντας. Αθήνα. 126 σελ..
- Καμπούρογλου Π. (Συντονιστής έκδοσης), 2001. Νομικό Πλαίσιο, Θήρα και Περιβάλλον. Κυνηγετικός Σύλλογος Καλιθέας, Αθήνα. Σελ. 231.
- Κουτράκης, Ε.Θ. (συντ. έκδ.). Ελληνικοί Υγρότοποι. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων. Αθήνα. 381 σελ
- Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας & Θράκης. Ενημερωτικές εκδόσεις.
- Κυνηγετική Συνομοσπονδία Ελλάδας. Ενημερωτικές εκδόσεις.
- King, E.S. and Lester, J.N. 1995. The value of salt marsh as a sea defence. *Marine Pollution Bulletin* 30(3):180-189.
- Kosz, M. 1996. Valuing riverside wetlands: the case of the “Donau-Auen” national park. *Ecological Economics* 16:109-127.
- Layden, P. C., M. J. Manfredo, and P. Tucker. 2003. Integrating public values toward wildlife into land use planning: a case study in La Plata County, Colorado. *Wildlife Soc. Bull.* 31 (1): 174 – 184.
- Lecocq, Y. 1993. Wise use of waterfowl: a European perspective. Pages 87–89 in Moser, M., R., Prentice, C. and van Vessem, J. (eds.). *Waterfowl and wetland conservation in the 1990s – a global perspective*. Proceedings of an IWRB Symposium, St Petersburg Beach, Florida, USA, November 1992. IWRB Special Publication No. 26. Slimbridg, UK.
- Lecocq, Y. 1996. The European hunter and his contribution to nature conservation. Pages 245–248 in *From research to action plans – conservation and management of the migratory birds in the Western Palearctic up to year 2000*. Proceedings of an International Symposium, Bologna, Italy, March 1996. National Wildlife Institute, Bologna, Italy.
- Lecocq, Y. 1998. Hunting and habitat conservation in the European Union. Pages 50 – 52 in: *Natura 2000 and people – a partnership*. Proceedings of a Conference, Bath UK, June 1998.
- Leopold, A. 1943. Wildlife in American culture. *Journal of Wildlife Management* 7(1):1-6.
- Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, 2002. Ορεινές Περιοχές, Προβλήματα και Προτάσεις Διαχείρισης. Σελ 31.
- National Goose Forum 2000. Policy Report and Recommendations of the National Goose Forum. <http://www.scotland.gov.uk/nationalgooseforum/ngf-00.asp>
- Newton, I. 1998. Population limitations in birds. London, Academic Press Limited
- Ostrom, E. 1990. *Governing the Commons*. Cambridge University, Cambridge, England
- Owen, M. and Black, J.M. 1990. *Waterfowl Ecology*. Blackie and Son. London UK. 194pp.
- Παπαγεωργίου, Ν., 1982. Μαθήματα Θηραματοπονίας. Θεσσαλονίκη.
- Παπαγεωργίου, Ν., 1995. Οικολογία και Διαχείριση Άγριας Πανίδας. University Studio Press. Θεσσαλονίκη.
- Παπαγεωργίου, Ν., 1996. Εκτροφή Θηραμάτων. University Studio Press. Θεσσαλονίκη.
- Παπασπύρου, Σ. 1972. Το εγκόλπιο του κυνηγού. Αθήνα. 175 σελ.
- Papeschi, A. and Dessi-Fulgheri, F.. 2003. Multiple ornaments are positively related to male survival in the common pheasant. *Animal Behaviour* 65: 143-147.
- Parry, M. 1992. Agriculture as a resource system. I. Bowler ed. *The geography of agriculture in developed market economies*. Longman Group UL, London.
- Patterson, J. 1991. The need for crop damage mitigation in North American waterfowl conservation. Pages 53-58 in Roomen, M.V. and Madsen, J. (eds.). “Farmers and Waterfowl: Conflict or

- Coexistence". Proceedings of an International workshop, Lelystad, Netherlands, October 1991. IWRB Special Publication No. 21. Slimbridge, UK.
- Pringale, G., 1972. Η Θήρα εις την Ελλάδα, Ανάλυσις των Προβλημάτων και Συστάσεις. Σελ. 49.
- Reed, A. 1991. Management of Greater Snow Geese in relation to crop-damage: the need for a diversified and integrated approach. Pages 93-100 in Roomen, M.V. and Madsen, J. (eds.). "Farmers and Waterfowl: Conflict or Coexistence". Proceedings of an International workshop, Lelystad, Netherlands, October 1991. IWRB Special Publication No. 21. Slimbridge, UK.
- Σκορδάς, Κ. 2001. Η σημασία του κυνηγίου ως βασική οικονομική δραστηριότητα. Σελ. 40-48 από Σκορδάς, Κ., Π. Μπίρτσας και Ο. Μασλαρινού (συντ. έκδ.). "ΠΑΝ-ΘΗΡΑΣ, τα πάντα περί θήρας". Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας – Θράκης. Θεσσαλονίκη. 160 σελ.
- Σκορδάς, Κ., Π. Μπίρτσας & Ο. Μασλαρινού (συντονιστές έκδοσης). 2001. Παν-Θήρας, Τα Πάντα Περί Θήρας. Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας & Θράκης. Σελ.159.
- Σκορδάς, Κ., Π. Μπίρτσας & Ο. Μασλαρινού (συντονιστές έκδοσης). 2002. Παν-Θήρας, Τα Πάντα Περί Θήρας. Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας & Θράκης. Σελ.220.
- Σκορδάς, Κ. & Π. Μπίρτσας (συντονιστές έκδοσης). 2003. Παν-Θήρας, Τα Πάντα Περί Θήρας. Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας & Θράκης. Σελ.239.
- Σκορδάς, Κ. & Π. Μπίρτσας (συντονιστές έκδοσης). 2004. Παν-Θήρας, Τα Πάντα Περί Θήρας. Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας & Θράκης.
- Σκορδάς, Κ. & Π. Μπίρτσας (συντονιστές έκδοσης). 2005. Παν-Θήρας, Τα Πάντα Περί Θήρας. Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας & Θράκης. .
- Σφουγγάρης, Α. 1996. Η λίμνη του Δύστου. Σελ. 317-319 από Γεράκης, Π.Α.
- Σώκος, Χ., Κ. Ε. Σκορδάς και Π. Κ. Μπίρτσας, 2002. Αξιολόγηση της θήρας και διαχείριση του λαγού (*Lepus europaeus*) στα λιβαδικά οικοσυστήματα. 3^ο Πανελλήνιο Λιβαδοπονικό Συνέδριο.
- Σώκος, Χ., Κ. Ε. Σκορδάς και Ν. Κ. Παπαγεωργίου. 2002. Θήρα και υγρότοποι: εφαρμογή διαχειριστικών μέτρων ή απαγορευτικών διατάξεων; 10^ο Πανελλήνιο Δασολογικό Συνέδριο.
- Σώκος, Χ. Κ. και Π. Κ. Μπίρτσας. 2006. Η αλλοτρίωση της θήρας: η περίπτωση του «put and take» στις Ε.Κ.Π.. Επιστ. Επετηρίδα Δασολ. & Φυσ. Περιβ. Α.Π.Θ., Τόμος ΜΒ: (υπό εκτύπωση).
- Schreyer, R., R. S. Krannich, and D. T. Cundy. 1989. Public support for wildlife resources and programs in Utah. Wildlife Soc. Bul. 17: 532 – 538.
- Skinner, J. and Zalewski, S. 1995. Functions and values of Mediterranean Wetlands. A MedWet Publication. Tour du Valat, Arles. France. 80pp.
- Smith, J. L.D., A. H. Berner, F. J. Cuthbert, and J. A. Kitts. 1992. Interest in fee hunting by Minnesota small-game hunters. Wildlife Soc. Bull. 20: 20-26.
- Sokos, C. and P. Birtsas. (υπό κρίση). Galliformes release: expediency and choice of techniques Game and Wildlife Science.
- Sparrowe, R.D. 1990. Co-operative approaches to managing hunting of waterfowl in North America. Pages 155-158 in Matthews G.V.T. (ed.). Managing Waterfowl Populations. Proceedings of an IWRB Symposium, Astrakhan, USSR, October 1989. IWRB Special Publication No. 12. Slimbridge, UK.
- Sparrowe, R.D. 1993. What is wise use of waterfowl populations? Pages 85 – 86 in Moser, M., R., Prentice, C. and van Vessem, J. (eds.). Waterfowl and wetland conservation in the 1990s – a global perspective. Proceedings of an IWRB Symposium, St Petersburg Beach, Florida, USA, November 1992. IWRB Special Publication No. 26. Slimbridge, UK.
- Stoate, C. 2002. Multifunctional use of a natural resource on farmland: wild pheasant (*Phasianus colchicus*) management and the conservation of farmland passerines. Biodiv. Conserv. 11: 561-573.
- Τσαχαλίδης, Ε. Π., 2003. Διαχρονική εξέλιξη των αδειών θήρας στη Μακεδονία και Θράκη, κατά το διάστημα 1975-2000. Γεωτεχνικά Επιστημονικά Θέματα.
- Τσαχαλίδης, Ε. Π., Σ. Α. Γαλατσίδας και Γ. Ε. Τσαντόπουλος. Υπό δημοσίευση. Χαρακτηριστικά των κυνηγών της Κυνηγετικής Περιφέρειας Μακεδονίας – Θράκης. Επιστημονική Επετηρίδα Δασολογίας.

Τσαχαλίδης, Ε. Π. και Γ. Ε. Τσαντόπουλος. Υπό δημοσίευση. Τα χαρακτηριστικά των κυνηγών και σχέσεις αυτών με την κατοχή και το είδος κυνηγετικού σκύλου. Επιστημονική Επετηρίδα Δασολογίας.

US Fish & Wildlife Service 2000. Hunting and Migratory Birds: How hunters benefit many migratory species. http://training.fws.gov/library/pubs9/imbd_hunting.pdf

Wing, L., 1943. Employment in the Wildlife Field. *Journal of Wildlife Management*. 7: (3).

Zaccagnini, M.E. and Venturino, J.J. 1993. Ducks in Argentina – a pest or a tourist hunting resource? A lesson for sustainable use. Pages 97–101 *in* Moser, M., R., Prentice, C. and van Vessem, J. (eds.). *Waterfowl and wetland conservation in the 1990s – a global perspective*. Proceedings of an IWRB Symposium, St Petersburg Beach, Florida, USA, November 1992. IWRB Special Publication No. 26. Slimbridge, UK.